

فصل ۸ : پوشاک ما

درس ۱۶: لباس ، از تولید تا مصرف		درس ۱۵: انواع لباس	
تولید ، توزیع و مصرف ، کار و کارآفرینی میراث فرهنگی تحول، پیشرفت و تداوم، مسئولیت‌ها و تکالیف پدیده‌های مکانی و پراکندگی رابطه انسان و محیط	مفاهیم کلیدی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی فرهنگ و هویت زمان، تداوم، تغییر نظام اجتماعی مکان و فضا	حوزه‌های موضوعی
<p>مهارت‌های کاوشگری: کاوش و بررسی، مشارکت، خلاقیت، برقراری ارتباط، واکنش شخصی و اظهارنظر</p> <p>ارزش‌ها نگرش‌ها: تمایل به خرید عاقلانه لباس (خرید به اندازه توان مالی، پرهیز از خرید غیرضروری، پس انداز) تمایل به کار و کارآفرینی، تمایل به رعایت موازین دینی در پوشیدن لباس</p>			
<p>اهداف کلی: اهداف ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۹</p> <p>انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش آموزان با یادگیری این درس بتوانند:</p> <ul style="list-style-type: none"> • برخی تغییرات و تداوم‌های مربوط به پوشاک و عناصر آن را در طی زمان، شناسایی کنند. • رابطه بین شرایط آب و هوایی و انواع لباس را بیان کنند. • فرایند تولید (خط تولید) را به‌طور متوالی نشان دهند و در صورت بازدید از کارگاه تولید لباس، گزارش بنویسند. • لباس محلی استان خود را شناسایی و معرفی کنند. • با توجه به یک بودجه معین برای خرید لباس تصمیم‌گیری کنند و درباره نکات مربوط به لباس اظهارنظر کنند. • آموزه‌های دینی را در خرید و انتخاب لباس رعایت کنند. 			

فصل در یک نگاه

اگرچه پوشاک، پوششی برای محافظت از اندام‌های بدن و درواقع پاسخی به یک نیاز زیستی است اما در همین پوشاک همواره نوعی هویت اعتقادی، قومی و اجتماعی افراد نیز بوده است زیرا انسان‌ها برحسب نوع اقلیم، آداب و رسوم، باورها و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی، لباس‌هایی گوناگونی به تن می‌کنند. لذا پوشش به‌تدریج مفهومی فرهنگی یافته و به همین دلیل مطالعات و بررسی‌هایی را از نظر مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی به خود اختصاص داده است. در این فصل، دانش‌آموزان ضمن بررسی پوشاک از نظر شرایط آب و هوایی و تغییرات آن در زمان با تعالیم اقتصادی و تولید انبوه پوشاک نیز آشنا می‌شوند و موضوع خرید منطقی لباس و رعایت موازین پوشش را بررسی می‌کنند.

مواد و وسایل لازم

کتاب درسی، کاربرگ‌های فعالیت شماره ۱۹ و ۲۰

- نقشه دیواری مصور با موضوع نمایش پراکندگی پوشاک اقوام ایرانی

- عکس و اسلاید از پوشاک اقوام مختلف ایرانی جهت نمایش در کلاس (در صورت امکان)

- تصاویر لباس‌های محلی در منطقه زندگی دانش‌آموز

- بازدید علمی از یک کارگاه تولیدی لباس به منظور آشنایی با خط تولید

انواع لباس

مراحل تدریس و ایجاد فرصت‌های یادگیری

پیشنهادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها:

(فضای طرح سؤال را به وجود بیاورید.)

- شما می‌توانید تعدادی عکس از لباس‌هایی که فعالیت‌های مختلف را نشان می‌دهد در اختیار گروه‌ها بگذارید و اجازه دهید دانش‌آموزان تشخیص بدهند که هر موقعیت لباس خاص خود را دارد یا با توجه به فعالیت و یا مراسمی که افراد انجام می‌دهند لباس مخصوص به تن می‌کنند مانند گروه‌های امداد هلال احمر یا نظامیان در حال رژه رفتن یا حجاج که لباس احرام برای مراسم حج به تن می‌کنند.
- شما می‌توانید برای جلب توجه بچه‌ها در روز تدریس این فصل از کلاه محلی (در مدارس بسراجه) یا شال محلی (در مدارس دخترانه) نیز استفاده کنید.

آوردن شال و کلاه پشمی به همراه یک لباس خنک تابستانی ارتباط آب و هوا با نوع لباس را برای دانش‌آموزان شاخص‌تر می‌گرداند. به‌طور کلی در تدریس این بخش بیشتر از عکس خوانی و دقت و مشاهده در عکس‌ها کمک بگیرید. شما می‌توانید علاوه بر تصاویر کتاب، خودتان مجموعه‌ای از عکس تدارک ببینید و در کلاس استفاده کنید. تصویر صفحه ۷۹ مردان کرد را با لباس پشمی و چوقا را با رنگ تیره نشان می‌دهد که نشانگر آب و هوای سرد کوهستانی است. به عکس لباس سفید سرتاسری و دستار نمایانگر آب و هوای گرم منطقه جنوب ایران است.

نکته: لباس‌های محلی اقوام ایرانی بسیار زیباست. به دانش‌آموزان تأکید کنید که این لباس‌ها نشانه هویت ملی است و ریشه در فرهنگ ما دارد. اگر در شهر یا مرکز استان شما موزه مردم‌شناسی وجود دارد یک بازدید علمی ترتیب داده و دانش‌آموزان را با لباس‌های محلی استان خود آشنا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید که تصاویر مختلفی از لباس‌های محلی ایران را گردآوری کنند.

فعالیت ۳: در این فعالیت ممکن است پاسخ‌های متفاوتی را دریافت کنید اما نکته مهم این است که بچه‌ها به این نکته توجه کنند که لباس‌های محلی با ارزش هستند و به علت اهمیت آن باید خوب نگهداری و حفظ شوند.

پوشاک ایرانیان در گذشته

گذشت زمان در تغییر شکل پوشاک بسیار تأثیرگذار بوده است و در طی زمان تغییرات عمده در شکل و نوع پوشش ایرانیان به وجود آمده است. البته در تمامی این سال‌ها بعضی از جلوه‌های لباس ثابت شده است. کاربرد شماره ۱۹ مربوط به لباس‌های تاریخی است که به منظور تقویت مهارت‌های کاوش و بررسی شواهد و مدارک است در این فعالیت دانش‌آموزان به تنوع لباس‌ها در طول تاریخ توجه بیشتری خواهند داشت و با استفاده از تصاویر کتاب‌های تاریخ سال گذشته و باجسباندن آن می‌توانند توضیح مختصری برای آن بنویسند.

لباس، از تولید تا مصرف

هدف اصلی از آموزش این درس آشنایی دانش‌آموزان با مفاهیم و مهارت‌های اقتصادی است، اگرچه لباس به‌عنوان یک مثال خوب مطرح می‌شود. در ابتدای این درس می‌خواهیم بچه‌ها را با مفهوم تولید انبوه آشنا کنیم. علاوه بر پوشاک، بچه‌ها می‌توانند به کفش، کیف، لوازم التحریر، مواد غذایی چون مرغ، تخم مرغ، شیر و... اشاره کنند. با توجه دادن دانش‌آموزان به کالاهایی که به تعداد زیاد و یک شکل تولید و مصرف می‌شوند آنها را متوجه کنید که چرا و چگونه تولید خانگی جای خود را به تولید انبوه و ماشینی داده است. مفهوم دیگر «خط تولید» است. شما می‌توانید روند تولید یک ساندویچ تخم مرغ را نشان دهید (سلامت، ارزان بودن و در دسترس بودن ساندویچ را مدنظر قرار دهید). صبح یک عدد تخم مرغ پخته مقداری نان (هر نوعی که در دسترس است) در صورت امکان گوجه‌فرنگی و یا خیارشور را همراه خود به کلاس بیاورید.

از بچه‌هایی که در کارهای کلاس بیشترین مشارکت را دارند بخواهید با شما همکاری کنند، سپس:
نفر اول نان را خالی می‌کند. نفر دوم تخم مرغ را داخل آن می‌گذارد. نفر سوم گوجه‌فرنگی و نفر چهارم خیارشور می‌گذارد.
نفر پنجم ساندویچ را در کاغذ می‌پیچد نفر ششم آن را در کیسه پلاستیکی می‌گذارد.
با این نمایش ساده خط تولید یک ساندویچ را نشان داده‌اید. از دانش‌آموزان بپرسید اگر قرار بود همه این کارها را یک نفر انجام دهد چه وضعیتی پیش می‌آید؟ بعد توضیح دهید که در کارخانه‌ها و کارگاه‌ها، هر فرد در کاری تخصص دارد و یک بخش از کار تولید را انجام می‌دهد.

از بچه‌ها بخواهید فعالیت ۱ را انجام دهند و به عنوان نمونه تولید کفش در گذشته و تولید آن را در زمان حال مقایسه کنند. تصاویر صفحه ۸۳ کمک زیادی برای آموزش این بخش است زیرا تولید لباس از کارخانه نخ‌ریسی آغاز شده تا مرحله فروش پارچه، برش، دوخت اولیه، دوختن دکمه و اطو زدن ادامه پیدا می‌کند.

نکته: پیشنهاد می‌کنیم در آموزش این درس از یکی از روش‌های زیر استفاده کنید:

- ۱- بچه‌ها را به یک کارگاه تولیدی لباس، کفش یا پارچه ببرید تا از نزدیک با خط تولید آشنا شوند و فعالیت تولیدکنندگان را ببینند. (فعالیت ۴)
- ۲- در صورتی که اعضای خانواده یا یکی از آشنایان دانش‌آموزان در مشاغل مرتبط با تولید پوشاک یا کفش فعالیت می‌کنند، از آنها دعوت کنید در کلاس حضور یابند و در صورت امکان ابزار کارشان را همراه بیاورند و به پرسش‌های دانش‌آموزان پاسخ دهند.

از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت ۲ را انجام دهند و این بحث را مطرح کنید که مغازه‌دارها باید ماهانه مبلغی را بابت اجاره، مالیات و هزینه‌های دیگر بپردازند. به عبارت دیگر بخشی از قیمت تمام شده کالا مربوط به هزینه‌های تولید و بخش دیگر مربوط به سود یا ارزش افزوده است.

به منظور تعمق یادگیری فرایند تولید تا مصرف از دانش‌آموزان بخواهید کاربرگ شماره ۲ کتاب را انجام دهند. بچه‌ها را راهنمایی کنید و به این ترتیب تصاویر را شماره‌گذاری کنید.

۱	۷	۴
۵	۳	۹
۸	۲	۶

پاسخ صحیح :

بخش دوم کاربرگه

۱- بودجه ۲- تولید انبوه ۳- خط تولید ۴- عمده‌فروش

نکته: از نکات کلیدی این درس نگرش صحیح دانش‌آموزان به خرید منطقی لباس و مصرف بهینه است. برای این بخش توصیه می‌شود بحث گروهی در کلاس ترتیب دهید و بگذارید از طریق بحث و اظهار نظر اهداف ارزشی درونی شود. برای شروع بحث فعالیت ۵ را مطرح کنید و در مورد موضوع حجاب و پوشش مناسب گفتگو کنید. با توجه به اینکه دانش‌آموزان در این پایه تحصیلی قادر به تشخیص بحث محرم و نامحرم هستند و از طرفی در درس تعلیمات دینی (هدیه‌های آسمان) این پایه نیز مطالبی در این زمینه وجود دارد. بر روی بحث پوشش و پوشیدن لباس در موقع حضور افراد نامحرم تأکید کنیم و لزوم رعایت حجاب و عفاف را برای بچه‌ها روشن کنیم.

- انتخاب لباس باید با موقعیت آن انطباق داشته باشد و در هر مکان لباس مناسب آن را بپوشیم.
- در خرید لباس زیاده‌روی نکنیم و از لباس‌ها تا جایی که ممکن است استفاده کنیم.
- لباس نباید مایه فخر و کبر باشد.
- در موقع حضور افراد نامحرم لباس مناسب بپوشیم.
- در موقع خرید لباس به کیفیت و قیمت مناسب آن توجه کنیم.

با کمک تصاویر صفحه ۸۶ که در آن توصیه‌های مختلفی برای خرید لباس پیشنهاد شده است، بحث گروهی را در کلاس ادامه داده با انجام فعالیت ۶ میزان درآمد خانواده و توجه به آن را به نظرخواهی می‌گذاریم و دانش‌آموزان را ترغیب می‌کنیم که در خرید لباس و تقاضا برای سایر نیازهای خود، درآمد خانواده را در نظر بگیرند.

در فعالیت ۷ از تجارب شخصی بچه‌ها برای استفاده مناسب از لباس‌های قدیمی (استفاده شده) بهره می‌گیریم و از آنها می‌خواهیم این تجارب را در کلاس برای دوستان خود توضیح دهند.

ادامه فعالیت ۸ تقویت مهارت خرید با توجه به بودجه معین می‌باشد. زیرا برای مبلغ ۳۰ هزار تومان پس‌انداز باید برنامه‌ریزی کنند. هدف این است که دانش‌آموزان به این فکر بیفتند که با بودجه معین راه‌های مختلفی وجود دارد و می‌توان راه بهتر را که به نیازهای ما پاسخ دهد و مقرون به صرفه هم باشد انتخاب کرد.

مثال:

لباس‌های مورد نظر	قیمت
بلوز	۷ هزار تومان
شلوار	۲۰ هزار تومان
جوراب ۲ جفت	۳ هزار تومان
جمع	۳۰ هزار تومان

محورها و ابزارهای ارزشیابی: برای تعیین محورهای ارزشیابی از این فصل به اهداف و انتظارات یادگیری مندرج در جدول ابتدای فصل توجه نمایید و کلیه فعالیت‌های داخل و خارج از کلاس دانش‌آموزان را در نظر بگیرید.

نمونه ابزارهای ارزشیابی از این فصل

- * آزمون کتبی و پرسش‌های شفاهی (دانستنی‌های دانش‌آموزان)
- * کاربرگ‌ها
- * فهرست مشاهدات از انجام فعالیت‌های کلاسی (گروهی و فردی) و پرسش و پاسخ در کلاس
- * فهرست بررسی کارهای تحقیقی دانش‌آموزان
- * برگه اظهار نظر خانواده‌ها (برای مثال در زمینه تأثیر آموزش بر رفتارهای دانش‌آموزان در پاکیزگی و نظافت لباس، انتخاب لباس، حفظ حجاب و پوشش اسلامی و مصرف بهینه).

معرفی منابع برای مطالعه

- ۱- فریدون، پوربهن، پوشاک در ایران باستان، انتشارات امیرکبیر ۱۳۸۶
- ۲- حسین، سلطان‌زاده، بازارهای ایرانی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی ۱۳۸۰
- ۳- متین، پیمان، پوشاک ایرانیان، دفتر پژوهش‌های فرهنگی ۱۳۸۶
- ۴- مرتضی، مطهری، مسئله حجاب، انتشارات صدرا قم ۱۳۶۹
- ۵- حمید، شانس، موزه‌ای از لباس‌های محلی ایران بسازیم، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان ۱۳۶۸
- ۶- بدرالزمان، نوبان، نقش پوشش از منظر مردم‌شناسی، مجله رشد علوم اجتماعی ۱۳۸۸
- ۷- فاطمه، سلیمی، پوشش ایرانیان در بستر تاریخ مردم‌شناختی، مجله رشد علوم اجتماعی ۱۳۸۸

فصل ۹: دریا‌های ایران

درس ۱۸: دریا نعمت خداوندی		درس ۱۷: ویژگی‌های دریا‌های ایران	
پدیده‌های مکانی، پراکندگی، رابطه انسان و محیط، حفاظت از منابع، کار و کارآفرینی، بهره‌وری، منابع و نظام‌های اقتصادی، میراث فرهنگی، تنوع شیوه‌های زندگی، مؤسسات اجتماعی	مفاهیم کلیدی	مکان و فضا منابع و فعالیت‌های اقتصادی فرهنگ و هویت نظام اجتماعی	حوزه‌های موضوعی
<p>مهارت‌های کاوشگری: کاوش و بررسی، مشارکت، خلاقیت، برقراری ارتباط، واکنش شخصی</p> <p>ارزش‌ها نگرش‌ها: تمایل به حفاظت از منابع، قدردانی از نعمات الهی</p>			
<p>هدف کلی: هدف شماره ۵ جدول.</p> <p>انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس بتوانند:</p> <ul style="list-style-type: none"> با موقعیت آب‌های اطراف ایران آشنا شوند و آنها را روی نقشه نشان دهند. ویژگی‌های دریای خزر، خلیج فارس و عمان را بیان کنند. درباره اهمیت و نقش خلیج فارس و تنگه هرمز بحث کنند. مشاغل مربوط به دریا را فهرست کنند. منابع غذایی مهم دریا‌های شمال و جنوب را دسته‌بندی و مهارت‌های خرید و استفاده از آنها (مثلاً کنسرو ماهی) را بروز دهند. درباره حفاظت از محیط زیست دریا بحث کنند و راهکارهایی پیشنهاد کنند. 			

فصل در یک نگاه

کشور ایران از شمال و جنوب به دریای خزر و خلیج فارس به عنوان دو منبع باارزش اقتصادی و طبیعی و سیاسی محدود می‌شود. در نتیجه بخشی از مردم سرزمین ما، در کنار دریاها زندگی می‌کنند و زندگی آنها به این منابع بستگی دارد. خلیج فارس و تنگه هرمز به دلیل وجود میادین نفتی و همچنین گذرگاه صادرات نفت، یکی از حساس‌ترین مناطق جهان هستند. منابع دریایی چون انواع ماهی‌ها، مروارید و مرجان‌ها، عبور و مرور کشتی‌ها برای بازرگانی و حمل و نقل کالا این مناطق را به مناطق مهم اقتصادی تبدیل کرده است. با توجه به اهمیت استراتژیک و اقتصادی این مناطق، شناخت این مناطق برای هر ایرانی ضرورت دارد.

در این فصل، دانش‌آموزان با ویژگی‌های دریاهای شمال و جنوب و اهمیت آنها از ابعاد گوناگون آشنا می‌شوند و درباره مصرف مواد غذایی و حفاظت از دریا به عنوان یک منبع مهم مطالبی می‌آموزند.

مواد و وسایل لازم

کتاب درسی، کاربرگ‌ها، نقشه دریای خزر، خلیج فارس و دریای عمان در قطع دیواری و در صورت امکان قطع A۴، قوطی کنسرو ماهی، کره جغرافیایی، در صورت امکان عکس و فیلم درباره شیلات، بریده روزنامه درباره دریا، نقشه جهان نما.

ویژگی‌های دریا‌های ایران

مراحل تدریس و ایجاد فرصت‌های یادگیری

پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها:

(فضای طرح سؤال را به وجود بیاورید.)

- اگر در سواحل شمال یا جنوب کشور زندگی می‌کنید، بهتر است دانش‌آموزان را به بازدید از خط ساحلی یا مراکز ماهیگیری و کشتیرانی ببرید و درس را در آنجا ارائه کنید، اجازه دهید ابتدا دانش‌آموزان سؤالات خود را مطرح کنند.
- در صورتی که فیلم کوتاه یا تعدادی عکس از زندگی و فعالیت‌های ساحل‌نشینان ایران دارید آنها را در کلاس به نمایش بگذارید و سپس سؤالاتی را مطرح کنید و اجازه دهید آنها نیز پرسش‌های خود را طرح نمایند.
- استفاده از نقشه در این درس الزامی است و تنها به کمک آن می‌توان مطالب را آموزش داد. نقشه‌ای از ایران را به صورت پازل برش بزنید. نقشه در قطع A4 باشد. این پازل‌ها را در اختیار گروه‌ها قرار دهید و از آنها بخواهید پازل‌ها را کنار هم بچسبانند و نام مکان‌ها را روی آن بنویسند. قطعات شما به‌ویژه باید دریاها را از بدنه اصلی ایران جدا کرده باشد. با هماهنگی قبلی به دانش‌آموزان کمک کنید تا نقشه نسبتاً بزرگی از ایران را بر روی حیاط مدرسه با گچ رنگی ترسیم کنند و اسامی دریای خزر، خلیج فارس، دریای عمان و تنگه هرمز را روی زمین بنویسند. جزایر مهم خلیج فارس را نیز اضافه کنید. سپس اسامی را روی کاغذی بر پشت بعضی دانش‌آموزان نصب کنید و بقیه به آنها کمک کنند که در جای مناسب روی نقشه ایران بایستند.
- کره جغرافیایی یا یک نقشه جهان‌نما در اختیار گروه‌ها بگذارید و بخواهید اقیانوس‌ها و دریاها را به شما نشان دهند و نام ببرند. پرسید فرق اقیانوس، دریا و دریاچه چیست؟
- سپس آنها را به نقشه‌های کتاب ارجاع دهید و بگذارید با انجام فعالیت‌های نقشه‌خوانی، پاسخ سؤال‌های کتاب را بدهند و رودها، جزایر و بنادر را روی نقشه مشخص کنند. سپس اصطلاحات خلیج، تنگه و خور را برای آنها توضیح بدهید و درباره ویژگی‌های این دریاها با آنها گفتگو کنید.

نکته: از نکات عمده در آموزش این درس توجه به فعالیت نقشه‌خوانی و کار با نقشه است. دانش‌آموزان را

ترغیب کنید خلیج فارس، دریای عمان، جزایر، تنگه هرمز و... را روی نقشه نشان دهند.

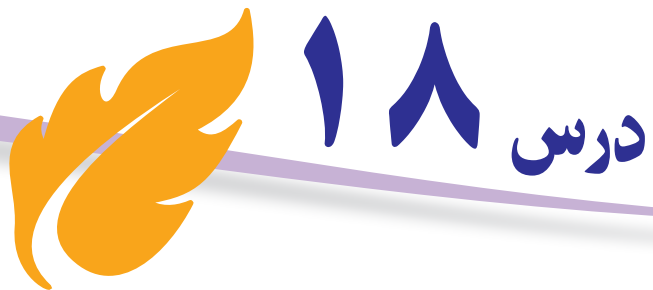
• کاربرگه‌های ۲۱ و ۲۲ و ۲۳ کتاب کار بهتر است در کلاس تکمیل شوند. در صورتی که از دانش‌آموزان خواسته باشید این کاربرگه‌ها را قبلاً به صورت کپی تهیه کرده باشند، می‌توانید کاربرگه‌های تکمیل شده را از آنها بگیرید و در پوشه کار بگذارید. دانش‌آموزان را راهنمایی کنید که به دقت فعالیت‌های نقشه‌خوانی شامل نوشتن اسامی مکان‌ها روی نقشه و رنگ‌آمیزی آن را انجام دهند.

• با آن که نام خلیج فارس از دیرباز بر روی این دریا بوده و مستندات بین‌المللی فراوان در این زمینه وجود دارد، اما در چند دهه اخیر به تحریک برخی کشورهای عربی و رسانه‌های آنها سعی در تغییر و تحریف نام این خلیج شده است که نه تنها از نظر ایران بلکه از نظر مجامع بین‌المللی نیز قابل قبول نبوده است. در این باره برای دانش‌آموزان توضیح دهید. فعالیت ۱ را باید دانش‌آموزان از طریق پرس و جو انجام دهند و اگر نتوانستند علت را بیابند خودتان آنها را راهنمایی کنید.

روز ۱۰ اردیبهشت سالروز اخراج نیروهای پرتغالی در زمان شاه عباس صفوی، است در این روز سپاهیان ایرانی موفق شدند اشغالگران پرتغالی را از تنگه هرمز بیرون کنند.

• فعالیت ۳ به عنوان یک فعالیت اختیاری مطرح است. این فعالیت را می‌توانید حتی قبل از شروع درس انجام دهید و در حین فرایند تدریس از مدل استفاده کنید. به دانش‌آموزانی که در ساختن مدل با شما همکاری می‌کنند، امتیاز بدهید. مدل را در کلاس یا مناسبت‌های مختلف به عنوان دست‌سازه دانش‌آموزان به نمایش بگذارید.

دریا نعمت خداوندی

• ابتدا از یکی از دانش‌آموزان بخواهید آیه ۹۷ سوره انعام را با صدای خوش تلاوت کند و شما معنی آن را روی تخته بنویسید و دانش‌آموزان را درباره معنی و مفهوم آیه به فکر وادارید.

• دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید. کارت‌ها یا برگه‌هایی را فراهم کنید و به آنها بدهید تا با همفکری یکدیگر آن را تکمیل کنند. پس از تکمیل از آنها بخواهید کارت‌های خود را باهم رد و بدل کنند و هر گروه نتایج کار گروه دیگر را بخواند.

◀ مثال:

نام دریا: خلیج فارس

موقعیت (در کجای ایران قرار گرفته است): جنوب ایران
استفاده از دریا (روی آب، داخل آب، بستر و کف دریا):
روی آب: کشتیرانی برای تفریح، بازرگانی، حمل نفت و...
داخل آب: صید ماهی و...
بستر و کف دریا: استخراج نفت، صید مروارید و صدف و...

اکنون که دانش‌آموزان از طریق همفکری با اهمیت‌های گوناگون دریا آشنایی مقدماتی به‌دست آورده‌اند، فعالیت ۱ و ۲ را انجام دهید و بحث گروهی را اجرا کنید تا دانش‌آموزان بیشتر با اهمیت خلیج فارس و تنگه هرمز آشنا شوند.

● از دانش‌آموزان بخواهید از خانواده‌شان پرسند که بیشتر چه نوع ماهی می‌خرند و مصرف می‌کنند. منابع غذایی دریایی را (دریاهای شمال و جنوب) دسته‌بندی کنید. اگر فیلم و اسلاید درباره تولید و دسته‌بندی خاویار و میگو در اختیار دارید برای بچه‌ها نمایش دهید.

● از دانش‌آموزان بخواهید جلسه آینده یک کنسرو ماهی به کلاس بیاورند. توجه نمایید که در اینجا یک مهارت زندگی آموزش داده می‌شود. اولاً بچه‌ها با خواندن برچسب مشخصات، تاریخ مصرف، طریقه مصرف، محل تولید و ... یاد می‌گیرند که برچسب کالاها را مطالعه نمایند و به‌خصوص تاریخ مصرف را بخوانند. به آنها آموزش دهید که اگر کنسرو ماهی فاسد باشد درب قوطی برآمده و باد کرده می‌شود. همچنین قبل از استفاده از کنسرو باید قوطی را در آب جوش حرارت دهند.

● از دانش‌آموزان بخواهید از روی کتاب بخوانند و سپس فعالیت ۷ را انجام دهند. برای مثال:

۱- کشتی‌سازی ۲- ماهیگیری ۳- کنسروسازی ۴- تعمیر کشتی و قایق ۵- ملوان و کاپیتان کشتی و قایق ۶- انبارداری (در بندرها) ۷- بارگیری و باراندازی (در بندرها) ۸- ماهی‌فروشی ۹- فروش وسایل ماهیگیری ۱۰- فروش وسایل شنا و تفریح ۱۱- صنایع دستی ساخته شده از صدف‌ها

● فعالیت ۸ به منظور پرورش هوش درون فردی و خلاقیت و تفکر طراحی شده است. به‌نظراتی که جالب‌تر و مستدل‌تر ارائه می‌شوند امتیاز بدهید.

● فعالیت ۹ نیز برای آشنایی دانش‌آموزان با مؤسسات و سازمان‌های مربوط به امور دریاها طراحی شده است و اگرچه پاسخ سؤال آسان به‌نظر می‌رسد اما هدف آن است که دانش‌آموزان دریابند در امور مختلف اقتصادی، اجتماعی، سازمان‌ها و نهادهایی وجود دارند که متولی این امور می‌باشند.

نکته: در صورتی که اعضای خانواده یا فامیل و بستگان دانش‌آموزان در مشاغل مربوط به دریا فعالیت می‌کنند از آنها دعوت کنید در کلاس حضور یابند و به پرسش‌های بچه‌ها درباره دریا پاسخ دهند.

● بخش دیگری از این درس مربوط به موضوع حفاظت از دریاها و منابع دریایی است. اگر فیلم یا عکس‌هایی از آلودگی دریاها، مردن پرندگان در سواحل، لکه‌های نفتی روی آب و نظایر آن دارید به کلاس ببرید. در این زمینه می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید اگر در روزنامه‌ها مطالبی راجع به آلودگی دریاها پیدا کردند به کلاس بیاورند. یا خودتان بریده‌هایی از جراید تهیه کنید و به کلاس ببرید و توجه آنها را به موضوع جلب کنید.

فعالیت ۱۰ را در کلاس اجرا کنید. ابتدا گفت‌وگویی ترتیب دهید. فعالیت‌هایی که به محیط زیست دریا آسیب می‌رسانند: صید بی‌رویه ماهی، خروج نفت از نفت‌کش‌ها، ورود زباله‌ها و مواد سمی از طریق رودخانه‌ها به دریاها، گردشگری در کنار دریا و ورود زباله‌ها و پلاستیک به دریا و مانند اینها.

بخش الف به منظور پرورش خلاقیت انجام می‌گیرد، دانش‌آموزان علاقه‌مند را آزاد بگذارید تا خودشان طرح یا نقاشی موردنظر را بکشند و پیام جالب و کوتاهی بر روی آن بنویسید. پوستر را در کلاس یا راهروی مدرسه نصب کنید و به آن امتیاز بدهید.

این فعالیت را ممکن است فقط دانش‌آموزان علاقه‌مند به کارهای هنری انجام دهند.

در بخش ب به دانش‌آموزان بگویید که مثلاً استاندار ناحیه ساحلی هستند و به این ترتیب اجازه بدهید خود را در مقام یک

مسئول احساس کنند و راهکارهایی برای حفاظت از سواحل و دریا ارائه دهند.

محورها و ابزارهای ارزشیابی: در تعیین محورهای ارزشیابی از این فصل به انتظارات یادگیری این فصل (مندرج در جدول) ابتدای همین کتاب مراجعه نمایید.

فهرست مشاهدات معلم از فعالیت‌های کلاسی دانش‌آموزان، در حین انجام فعالیت‌های کتاب، کار با نقشه، کار با کره جغرافیایی.

انجام کار برگه‌ها،

– برگه خودارزیابی دانش‌آموزان

– فهرست بررسی کارهای تحقیقی، درست کردن پوستر، ارائه پیشنهاد و...

– آزمون‌های کتبی و شفاهی از دانستنی‌های دانش‌آموزان

معرفی منابع برای مطالعه

جغرافیای ۲، رشته نظری سال سوم متوسطه وزارت آموزش و پرورش

ایران‌شناسی، بخش استان‌های ساحلی، تألیف طاهره کریمی، انتشارات سپهر اندیشه

استان‌شناسی سال دوم دبیرستان (استان‌های ساحلی) وزارت آموزش و پرورش، استان‌شناسی مازندران، گلستان، گیلان، هرمزگان، خوزستان و سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۰ و ۹۱

www.anobanini.ir سایت جامع گردشگری ایران

خلیج فارس، سیروس غفاریان، انتشارات مدرسه ۱۳۸۸

زیر دریا چیست؟ مریم جلالی، انتشارات مدرسه ۱۳۸۵

تنگه هرمز، غلامرضا رحیمی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی ۱۳۸۳

محیط زیست دریای خزر، حسین موسویان، مرکز پژوهش‌های روابط بین‌الملل ۱۳۸۰.

کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، شماره ۱۶۷، ویژه‌نامه دریای خزر، فروردین ۱۳۹۱.

فرهنگ جغرافیا، منصور ملک‌عباسی، انتشارات محراب قلم – ۱۳۸۹.

خلیج فارس، دکتر ناصر تکمیل‌همایون، مجموعه از ایران چه می‌دانم؟ دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ سوم، ۱۳۸۱.

دانستنی‌های معلم

روز ملی خلیج فارس

در تاریخ ایران ۱۰ اردیبهشت روز ملی خلیج فارس تعیین شده و در تقویم رسمی کشور این روز را که مصادف است با اخراج پرتغالی‌ها از تنگه هرمز، گرامی می‌دارند، در سال ۱۶۲۱ میلادی سپاهیان شاه‌عباس صفوی توانست اشغال‌گران پرتغالی را از تنگه هرمز بیرون نماید. به این ترتیب این اقدام که موجب شکست امپراتوری پرتغالی‌ها شد آن قدر مهم بود که موجب شد انگلیسی‌ها نیز حاکمیت ایران را بر خلیج فارس به رسمیت بشناسند. شورای عالی انقلاب فرهنگی و دولت جمهوری اسلامی نیز براساس مصوبه‌ای در تیرماه ۱۳۸۴ این روز را به عنوان روز ملی خلیج فارس رسمیت بخشیدند.

سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران

سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران یک مؤسسه دولتی و وابسته به وزارت جهاد کشاورزی بوده و از اهداف و وظایف مهم آن برنامه‌ریزی و نظارت برای بهره‌برداری پایدار از ذخایر و منابع آبی کشور می‌باشد (مصوبه ۱۳۷۴/۶/۱۴). حفظ منابع دریایی، بازسازی ذخایر، بهسازی محیط زیست آبریزان - آبهای تحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران و نیز ترغیب و حمایت از تعاونی‌ها و اتحادیه‌های مرتبط با صید و پرورش آبریزان، با رعایت قانون حفظ و بهره‌برداری از منابع آبریزان از جمله وظایف سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران است.

سازمان بنادر و کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران www.Pmo.in

سازمان بنادر و دریانوردی جمهوری اسلامی ایران یکی از سازمان‌های دولتی ایران است که به امور بنادر و دریانوردی در این کشور می‌پردازد این اداره به ایجاد و تکمیل ساختمان‌ها و تأسیسات و تعمیرگاه‌های دریایی پرداخته و امور تهیه و تنظیم و اجرای مقررات بندری، دریایی، کشتیرانی و اداره امور تخلیه و بارگیری در بنادر کشور، اعطای گواهینامه را برعهده دارد، اخیراً نام این سازمان به سازمان بنادر و دریانوردی تغییر کرده است.

خاویار ایران

دریای خزر بیش از ۹۰٪ ذخایر خاویار جهان را تأمین می‌کند. خاویار صادراتی ایران «خاویار طلایی» با طعم و عطر بی‌نظیر، بیشتر در منطقه میانکاله سواحل ساری تا خلیج حسینقلی تأمین می‌گردد. ماهی خاویاری بلوک (فیل ماهی)، آسترا (تاس ماهی)، ماهی خاویاری سورگا (اوزون برون) از معروف‌ترین ماهی‌های خاویاری دریای خزر هستند، مصرف خاویار برای مقابله یا بیماری‌های قلبی و افسردگی تجویز می‌شود.

خلیج فارس و دریای عمان

خلیج فارس، آبراهی است در امتداد دریای عمان که بین کشور ایران و عربستان قرار گرفته است. مساحت آن ۲۳۸۶۰۰ کیلومتر مربع و سومین خلیج بزرگ جهان است. این خلیج به وسیله تنگه هرمز به دریای عمان و آب‌های آزاد جهان مرتبط است. دریای عمان نیز پهنه بزرگ آبی است که در شرق تنگه هرمز قرار گرفته است و بخش اعظم ساحلی جنوبی ایران را تشکیل می‌دهد. طول ساحل ایران در دریای عمان ۷۸۴ کیلومتر است حداکثر درجه حرارت آن ۳۳ درجه و در دی ماه به حدود ۲۰ درجه تقلیل می‌یابد، مساحت این دریا حدود ۹۰۳ هزار کیلومتر مربع است. این پهنه آبی، خلیج فارس ایران را به اقیانوس هند متصل می‌کند.

دریای خزر

دریاچه خزر (کاسپین) به دلیل این که بزرگترین دریاچه جهان است در اصطلاح به آن دریا می‌گویند. ساحل جنوبی آن به ایران ختم می‌شود و از شمال به روسیه، و در غرب آن جمهوری آذربایجان و از شرق به ترکمنستان و قزاقستان محدود می‌گردد. از منابع مهم آن ذخایر نفت و گاز موجود در زیر بستر و همچنین انواع ماهی‌های خاویاری و غیرخاویاری است. در طول تاریخ این دریا به نام‌های دریای قزوین، گیلان، آبسکون، دیلم، هیرکانی، مازندران و گرگان و ... نامیده شده است.

مساحت آن که به دلایل مختلف کم و زیاد می‌شود، بین ۳۷۰ تا ۴۲۰ هزار کیلومتر مربع متغیر است. ارتفاع آب آن ۲۶ متر پایین‌تر از سطح آب‌های آزاد جهان است.

عمق آن از شمال به جنوب افزایش یافته و در نزدیکی ایران به ۱۰۲۵ متر می‌رسد، و خطوط ساحلی آن بالغ بر ۶۵۰۰ کیلومتر است.

تنگه هرمز

آبراهی که به شکل خمیده میان دو دریای عمان خلیج فارس قرار گرفته و ۲ پهنه خشکی بزرگ، فلات ایران و شبه جزیره عربستان را از هم جدا می کند به تنگه هرمز معروف است.

طول خط مرزی ایران و کشور عمان که به نوعی طول این تنگه را نشان می دهد، به حدود ۲۰۲ کیلومتر می رسد. وسیع ترین بخش این آبراهه، ۸۴ کیلومتر و باریکترین قسمت آن حدود ۳۳/۶ کیلومتر عرض دارد. این تنگه به لحاظ عبور صدها کشتی حامل انرژی در روز، از اهمیت خاصی برخوردار است.

مساحت جزایر ایرانی خلیج فارس

ردیف	نام جزیره	مساحت (کیلومتر مربع)	ردیف	نام جزیره	مساحت (کیلومتر مربع)
۱	قشم	۱۴۶۴/۲	۱۰	تنب کوچک	۱/۳
۲	هرمز	۴۲۰	۱۱	فاروران	۰/۷
۳	هنگام	۳۱/۵	۱۲	لارک	۵۰
۴	لاوان	۷۶/۸	۱۳	فارسی	۰/۳
۵	کیش	۸۸/۲	۱۴	فارور	۲۸
۶	هندورابی	۲۲	۱۵	شیدوار	۱
۷	ابوموسی	۱۱/۹	۱۶	عباسک	۱۴/۸
۸	سیری	۱۶/۵	۱۷	خارک	۲۰/۷
۹	تنب بزرگ	۱۰/۵	۱۸	خارکو	۳/۲

منبع: مساحت و طول مرزهای ایران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۰